

XII.

Om

Haamæren og Haa = Størjen,

af

H. Strøm.

THE HISTORY OF THE

ROYAL SOCIETY OF LONDON

FROM ITS FIRST INSTITUTION

TO THE PRESENT TIME

BY JOHN VAUGHAN

ESQ; OF GREAT BRITAIN

AND

OF GREAT BRITAIN

AND

OF GREAT BRITAIN

AND

OF GREAT BRITAIN

AND

OF GREAT BRITAIN

AND

OF GREAT BRITAIN

AND

OF GREAT BRITAIN

AND

OF GREAT BRITAIN

AND

OF GREAT BRITAIN

Disse to Fiske kan med Billighed sammenføies, da de ere omtrent af lige Storrelse, og ikke synderlig bekiendte, hvad Synonymien angaaer. Saamæren i Særdeleshed er, saavidt jeg veed, endnu ikke falden under Naturkyndiges Diesyn her i Landet, hvorfor mange med mig har været begierlige efter at kiende den noget noiere, blant hvilke jeg især vil regne hans Heirværdighed Biskop Gunnerus, som om andre her i Landet forekommende store Haafiske har givet den noiagtigste og onskeligste Underretning, Saamæren undtagen, som han den Tid endnu ikke havde seet. Det var mig derfor desto kiere, da jeg i Baar-Fiskeriets første Begyndelse 1773 fik at høre, at en saadan Fisk var fanget 4 Mile herfra i Herroe Præstegield, hvor mit Sognesfolk ligger til fiske, og at den endnu var uskad, uden hvad Leveren angaaer, den man allerede havde udskaret og benyttet sig af. Jeg lod mig den derfor tilhente, og befandt den 3 Allen mindre $\frac{1}{2}$ Qvart lang, skiont den efter Fiskernes Beretning ofte findes større. Tykkelsen var henved 3 Qvart lige af Rygsimmen, hvor den er tykkest. Angaaende dens øvrige Beskaffenhed, da er Hovedet mere tilspidset foran end Brygdens og Haafiskendingens, efter de Figurer, man i Selskabets Skrifter har af dem begge. - Næse-Borene sidde meget nær ved Mundvigene, men langt fra B. Torste V. S. Skrifter II. B. U u S. uden,

Snuden, som neden under er puncteret med mange smaa Huller, men ovenpaa ifkun med faa. Ved Dinene sees intet Hul. I overste Riebe har den kun 2 Tandradet foran, men paa Siderne 3, hvorimod den i nederste Riebe har 3 Tandradet foran, men paa Siderne 2, hvilken Orden dog ikke er saa bestandig, at man jo kan finde 2 enkelte Tænder blant de tredobbelte Tandradet, og 3 blant de todobbelte. Den inderste Tand i alle Raderne er gemeenslig meget indad boiet, undertiden løs og vaklende, og ofte liggende umiddelbar paa Tand-Riødet i en dertil svarende Grube. I Henseende til Skikkelsen ere de alle lige, da de holde 3 Linier i Længde, og har et Grundstykke omtrent ligesaa langt, i hvis begge Ender sidder en liden hvis Tand med en anden endnu mindre tæt hos, *) som altsammen sees af hosfoiede Figur, der viser dem i naturlig Størrelse. I Summen har den mange kiødagtige Ophoielser. Tungen er tyk og skarp at sole paa, og Sielle-Hullerne, som hos andre af denne Slægt, 5. Drefinnerne ere $2\frac{1}{2}$ Qvart lange, den forreste Rygsfinne 2 Qvart, Bugfinnerne kun smaae, Bagfinnen endnu mindre, og den tvært deraf siddende Rygsfinne af samme Størrelse. Deres Forhold sees best af Tegningen. Ligesaa tyk Kroppen er foran, saa smal er den ved Sporen, som i 3 Poster synes adskilt fra andre mig bekiendte Haasporer, først deri, at Legemet ei løber ind i den overste Sporvinge, eller gjør deri nogen Fortsættelse. 2) At der paa begge Sider nærmest Sporen sees en Indskierelse eller Syk, hvilket er trekantet efter Legemets Dannelse, der paa dette Sted tager af i Sykkelse, og gjør samme Syk langt bredere foran end bag til. 3) At en skarp ophoiet Rand eller trekantet Viste, som begynder hvor de bageste Finner endes og løber et Stykke hen paa Sporen, giver Legemet her en flad

*) Denne sidste er meest kiendelig paa den inderste Tandrad; men antreffes sielden hos de andre.

fladagtig Skikkelse, hvilken man best kan forestille sig ved at betragte en Nare nærmest Bladet, saasom den der gøres tynd og flad, for desto mere ubehindret at ga. igennem Bandet, og samme Glade gjør da paa begge Sider en ligesaadan udstaende Rand, som den her sees paa Haamæren. Man kan derfor ikke vel tvivle paa, at denne Deel af Kroppen, da den just sættes i samme Bevægelse, som naar man roer eller vrækker med en Nare, har faaet den Skikkelse den har, for at befordre Fisken i sit Lob. Den overste Sporvinge er ellers som sædvanlig større end den nederste, og Distancen fra Pynnten af den ene Sporvinge til den anden gode 3 Qvarter lang. Skindet paa denne Fisk er vel noget haardt og skarpt at føle paa; men dog ikke i den Grad, som paa den sædvanlige Haa, mindre sem Brygdens og Haastændingens. Farven er lysgraa eller blaa overalt, undtagen Bugen, som er hvidagtig. Dens indvortes Dele har jeg ikke kunnet betragte, da den var opkaaren forend den kom mig til Haande. Det eneste, som var blevet i Behold, var først Hjertet, som ved en tyk og kort Aorta hang fast til Hovedet, dernæst Maven, som bestod af 3 Dele, den lille Mave (Ventriculus) omtrent 1 Allen lang og slunken; en smal Madpibe $1\frac{1}{2}$ Qvarter lang, og endelig Maven selv, der var $\frac{1}{2}$ Allen lang, samt tyk og trind, hvorefter fulgte en kort Tarm, som uden Bugter gik lige ned til Gadboret. Paa den ene Side af Ventriculus sad en Hoben tarmedannede Kiøddede, sem vare fastgroede dertil og syntes vare Milten. Noget penis saaes ikke, men vel en Abning eller Vulva. Saavidt jeg veed, fanges denne Fisk ikke med Forsæt, men vel ved en Hændelse, naar den indvikler sig i Garn, som udsættes til andre Fiske. Denne jeg her beskriver, blev indviklet i Torskegarn og derved fangen, hvorimod en anden, som samme Tid lob ind i Garnsætningen, rev sig los og fliste Eierne ved 4 Garn. Havde de begge blevet fast, kunde de nogenledes

have erstattet Tabet af Garnene, men nu fik man kun af denne ene en Båndspand fuld af Læver. Det er og bekiendt nok, at dette Slags Gisse efter deres Størrelse give langt mindre Læver og Tran, end Brygden og Haastkindingen, hvorfor de ikke heller begierlig søges. Dog bruges dens Huud eller Skind, ligesom Brygdens at berede Læder af. Af alle bekiendte Haastiske ligner ingen denne mere end Galias s. Squalus Glaucus Author, som sees af det glatte Skind, den Mangel af Huller ved Dinene og den fossala triangularis (trekantede Grube) paa nederste Deel af Ryggen, som Skribentene tillegge denne Giss, og jeg ligeledes har fundet hos Haamæren, skiont jeg, hvad den sidste Egenkab angaaer, maae erindre, at her saaes ingen Grube eller Indhuling, men kun et Syk eller Indskierelse og Fals, og at samme sidder ikke paa nederste Deel af Ryggen allene; men og lige deraf paa hiin Side, altsaa baade over og under, skiont det øverste Syk er størst og kiendeligst. Vel beskriver Jonston galeus glaucus ifkun med 2 Tandradet, og Artedi endog med een allene; men da dette kan mere vare en Undtagelse end jevnlig Egenkab hos den, som og af den sidste Ord maae sluttes, kan jeg ikke blot paa denne Grund frafalde mine Paastand, helst Ligheden i alt øvrigt er saa stor, og man ved at igiennemlæse hvad Jonston har om dens indvortes Dele, endog i denne Post vil finde en stor Overeenstemmelse med mine Bemærkelser. Sammenligner man den med Brugden, saaledes som den forestilles i Selskabets Skrifter 3. Deel finder man neppe 2 Haa-Arter, hinanden ligere end disse, hvad den indvortes Anseende angaaer, hvoraf det maa skee kan komme, at mange holde dem for smaa Brugder, andre for Hunnen deraf; men den mærkelige Ulighed i Størrelse, og i Tander, samt Haamærens spidse Snude og glatte Skind, ikke at melde om andre Ting, igiendriver denne Mening fuldkommen. Derimod bliver det vanskelige at sige, hvori den skal

vare

være adskilt fra Haabranden. Saa meget er vist, at hvad jeg endnu har i Erindring af denne Fisk, som jeg engang har seet halv bedærvet, skulde snart bringe mig paa de Tanker, at den var eet med Haamaren, altsaa den egentlige Galeus glaucus, som og er hans Høitærverdighed Biskop Gunneri Mening, naar han i Selskabets Skrifter 4. Deel beskriver en Haabrand-Unge, udiagen af sin Moder. Man kunde og let falde paa at troe, at den Ulighed som antreffes imellem Haabranden, saaledes som den der forestilles, og Haamaren, kunde reise sig deraf, at den første, som en Unge, ikke kunde have alle Lemmer i saa fuldkommen Stand, som de fuldvoxne; men naar jeg igien betænker, at dette ganske imodsiges af vore Fiskere, som jevntlig ansee Haamær og Haabrand for adskilte Haa-Arter, og at alle andre Haafiske, som man her i Landet har givet adskilte Navne, virkelig findes forskjellige i deres Art, saa bliver det vel det sikkerste at sælde samme Dom om disse.

Med Makrel-Storjen, som er den anden Fisk, jeg her vil beskrive, har det mindre Banffelighed, da den, saavidt jeg kan skionne, bliver Seomber Thynnus, eller den egentlige Tanchei, som og var min Formodning længe forend jeg fik denne Fisk at see. Imidlertid da man nu har faaet rigtige Tegninger saavel af Lave-Storjen som Sild-Storjen, *) vil det ikke være af Veien her at meddele dem, som ikke har seet denne Fisk, en Tegning af den selligemed en Beskrivelse, som dog vil falde kort, da den er gjort paa en Reise, som neppe gav mig Tid at tage Fiskens Aftegning, og anmerke dens udvortes Bessaffenhed, meget mindre at betragte dens indvortes Dele. Den er da som sees af Tegningen en stor og tyk Fisk, en heel Favn lang, med stort Hoved,

U u 3

spids

*) Om den første kan eftersees Selskabets Skrifter 4. Deel; om den anden kan Herr Professor Weiniche have forfattet en Beskrivelse med Tegning, som dog ikke endnu er gjort bekendt.

spids Overkiebe, samt noget tykkere og mere buttet Underkiebe. I Kanden af begge har den korte og hvasse Tænder, foruden 3, med endnu finere Tænder eller Tandhegler besatte Forholdelser i Gommen. I øverste Kiebes Rand, har den en Åbning, der seer ud som de 2 Crura af en Triangel, hvørs Basis vender mod Bagdelen, og samme Åbning synes at tiene den isteden for Næse-Borer. *) Grilhinden har 6 Straaler, den forreste Rygsfinne 13 vidt fra hinanden staaende Straaler, alle forenede med en Hinde. Efter 3 Fingres Mellemrum kommer en anden trekantet og noget krum Rygsfinne uden Straaler, eller en saa kaldet Fedtfinne, der er stiv og opreist, naar hin toertimod kan legges ned og opreises efter Behag. Brynfinnen har omtrent 30 Straaler, og Bugfinnerne saa, men meget tykke Straaler. Noget bagenfor nederste Rygsfinne sidder en ligesaadan krum og stiv Bagfinne uden Straaler. Sporen har 2 smale og stive Ringer begge af een Længde, der imellem sig gjør en Indhuling som en Halvmaane, med en Indskierelse i Midten og 3 derfra gaaende fører paa hver af Siderne. Just hvor Sporen begynder, eller strax oven for, sidder paa hver af Siderne en langagtig og næsten trekantet Fedtfinne uden Straaler, ikke meget ulig den trekantede Liste paa Haamæren; men langt kortere og høiere, hvilket jeg ikke har seet lige til hos nogen Fisk. Imellem Sporen og nederste Rygsfinne sees en Række af 10 smaa og adskilte Finner, alle fastgroede i øverste og tykkeste Ende; men løse i bageste Ende, at man kan vrie dem frem og tilbage, og sammesteds med adskillige smaa Straaler forsynede. Fra Sporen til Bagfinnerne sidder 9 ligesaadanne i Række ligesom ovenfor.

Skindet

*) Dette er ei saa forstaaeligt, som jeg havde ønsket, af Marsaz, at det i en Hast er blevet antegnet. Saavidt jeg nu erindrer, var det jeg kalder Triangelens Crura 2 Risser, som gik ind i Hovedet; men den bagtil vendende Basis ikkun en Strime i Huden uden Åbning.

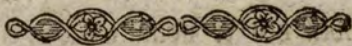

Skindet som er meget stift og haardt at føle paa, har haarde Skiel. Farven er paa Nyggen sorteblaa, paa Bugen blank og lys, men paa de smaae i Næb siddende Finner, nærmest Sporen er den gul, hvilket giver den en smuk Anseende. Jeg har allerede paa et andet Sted vist, at man med egne dertil indrettede Harpuner fanger denne Fisk, naar den forud ved udkastet Sild er lokket nær nok til Baaden, da Fieldekyggen (den Skygge som høie Fielde kaste fra sig i Vandet) hjælper meget til at see denne Fisk, som gemeentlig holder sig i Favn dybt. Naar den nu er stungen, lader man den trække Baaden efter en Line, som er fæstet i Harpunen, indtil den er udmattet, saa at denne Fisk fanges i Fiordene paa samme Maade som Hvalfiskene paa Havet. *) I Vorgenfiorden og flere Steder paa Somnor, hvor Fieldene ere meest trange og høie, kan man paa denne Maade fange en Snees Stykker til Mand's; men der er dog ikke mange, som ret forstaae at drive dette Fiskerie. Det gaaer ikke heller alle Aar lige vel til, men beroer meget paa Sommersiden, som lokker den ind i Fiordene. I Aaret 1769, da denne Beskrivelse er giort, gik denne Fisk til i usædvanlig Mængde, skiont langt fra ikke saa hyppig som i Italien, hvor deraf efter den Beretning man samme Aar havde i de offentlige Tidender, blev fisket paa eet Sted 500000 Pund, og paa et andet 400000. Jeg slutter

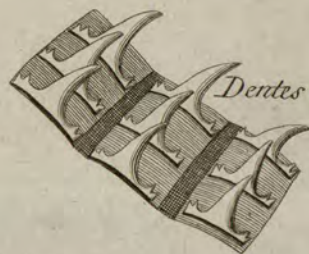
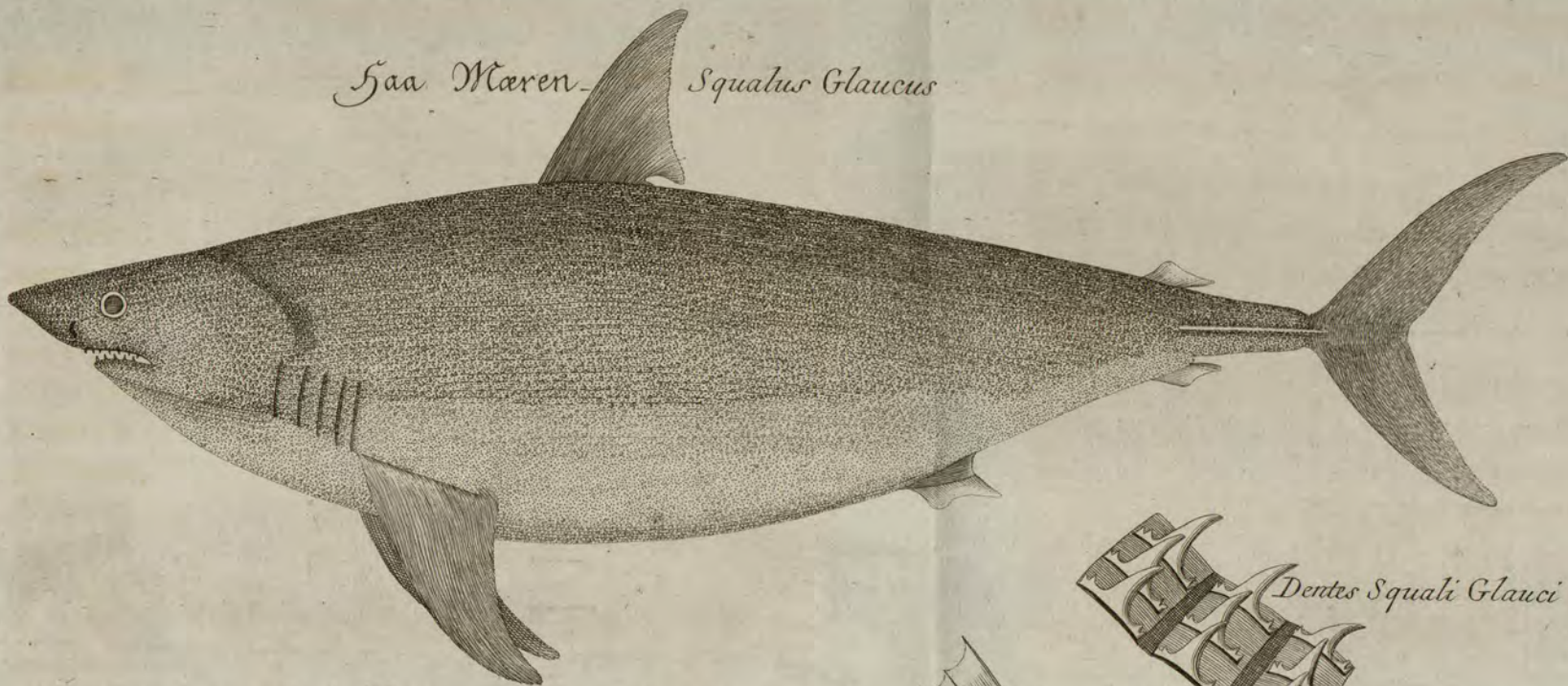
deraf,

*) See herom Synnæro Beskrivelse I. 455. S. samt Harpunen forestillet, Tab. 3. Fig. 14.

deraf, at den der i Landet ædes ligesaa begierlig som her, hvor en
 Storje-Krop altid gielder 1 Rdr. Men det er kun paa saadanne
 Steder, hvor man har vant sig til denne Spise, og endda kun blant
 Bønder, hvorimod andre endog blant Bønderne selv har Bæmmelse
 og Afstøje for den, og holde den usund. Kiødet, der er rødagtigt, smager
 som tør Lax; men Spekket er meget fedt.

Saa Maren - Squalus Glaucus

Dentes Squali Glauci

Makrel - Störjen - Scomber Thynnus

